

Chemická analýza korózných vrstiev ocele 15 127 po 20 ročnej koróznej skúške v mestskej atmosfére

Ševčíková J., Bojko M.*, Horňak P., Ševčík A.**
Technická univerzita v Košiciach, Hutnícka fakulta
*VŠCHT v Prahe, Ústav kovových materiálov a korozného inžénrství
**Ústav materiálového výskumu SAV v Košiciach

Príspevok sa venuje EDX mikroanalýze chemického zloženia korózných splodín ocelí po 20-ročnej atmosferickej expozícii v mestskej atmosfére. Obohatenie korózných vrstiev o legúry Cu, Cr a Ni ocele 15 127 sa po dosiahnutí ustáleného stavu korózie, nezávisle na štruktúrnom stave skúšaných vzoriek, t. j. po cca 3 rokoch, prakticky nemení. Maximum koncentračného profilu legúr ocele v povrchovej vrstve bolo stanovené vo vzdialenosti 40 μm od fázovej hranice oceľ – korózne splodiny. Naproti tomu maximum obsahu síry v splodinách bolo konštatované na povrchu splodín korózie, podobne, ako u súbežne korodovanej nelegovanej ocele 11 523.

Úvod

Metalografickou analýzou vzoriek vybraných štruktúrnych stavov ocele so zvýšenou odolnosťou voči atmosferickej korózii ATMOFIX 52B (STN 415 127) a ocele STN 411 523 v priebehu 20-ročnej korózie v atmosfére mesta Košice i kvantifikáciou úbytkov hmotnosti a zmien mikrogeometrie povrchov vzoriek bol hodnotený charakter a rozsah korózneho poškodenia skúšaných ocelí. Analýzy potvrdili zvýšenú odolnosť ocele typu CORTEN voči atmosferickej korózii v porovnaní s nelegovanou oceľou. Súčasne dokázali štruktúrnu nezávislosť korózneho poškodzovania legovanej ocele ATMOFIX 52B pri jej dlhodobej expozícii v podmienkach atmosferickej korózie [1] [2].

Ochranná funkcia korózných splodín ocelí súvisí hlavne s ich chemickým zložením. Legúry ocele Cu, P, Cr, Ni, Mo, V, Nb a Ti zvyšujú ochranné vlastnosti, uvedené poradie udáva aj mieru účinnosti. Pri atmosferickej expozícii viažu tieto legujúce prvky ióny SO_4^{2-} z ovzdušia do nerozpustných sulfátov v širokom rozmedzí hodnôt pH. V kyslom prostredí sú to sulfáty chrómu a medi, v neutrálnom, alebo mierne alkalickom sú to sulfáty niklu. Na rozdiel od atmosferickej korózie nízkouhlíkových ocelí, kde sa aktivujú sulfátové hniezda FeSO_4 , sú sulfáty v korózných splodinách akostných legovaných ocelí typu CORTEN inertizované väzbou na nerozpustné formy. Pomer obsahu sulfátových iónov, generovaných z atmosféry k obsahu inertizujúcich legúr v oceli určuje opodstatnenosť ich aplikácie

v agresívnych atmosférach. Funkcia fosforu súvisí s predpokladanou bariérovou schopnosťou fosfátov [3].

Vytváranie korózných spodín týchto ocelí pri atmosferickej expozícii je spojené s prechodom katiónov železa a legúr do koróznej vrstvy, jej legovanosť je preto voči oceli vyššia. Toto typické obohatenie korózných produktov vzniká pri dlhodobej expozícii; skúsenosti ukazujú, že v priebehu 3-5 ročnej korózie a jeho koncentračný profil má maximum vo vzdialenosti 30 – 60 μm od fázovej hranice s oceľou [3].

Súčasťou hodnotenia korózných vlastností ocele ATMOFIX 52B, korodovanej v rokoch 1981 – 2000 v atmosfére Košíc, bola aj analýza legovanosti korózných spodín vybraných štruktúrnych stavoch tejto ocele. Pre porovnanie sa analýze podrobila aj oceľ 11 523, exponovaná súbežne za rovnakých podmienok.

Metodika experimentov

Chemické zloženie skúšobných ocelí 15 127 a 11 523 bolo v súlade s predpísaným podľa STN. Pre stanovenie vplyvu štruktúrnej stavby ocele ATMOFIX 52B na koróznou odolnosť boli vzorky plechu hr. 5 mm tepelne spracované ochladením rôznou rýchlosťou z teploty 950 °C/45 min na tieto štruktúrne stavy [3]:

- riadkovitá feriticko-perlitická štruktúra, v ďalšom ozn. ako 15 127 – žih.,
- polyedrický ferit s jemnomlamelárnym perlitom, v ďalšom ozn. ako 15 127 – norm.,
- jemnozrný martenzit, v ďalšom ozn. ako 15 127 – kal.

Vzorky porovnávacej ocele 11 523 boli so štruktúrou feriticko-perlitickou po normalizačnom žíhaní u výrobcu. Povrch vzoriek bol obojstranne brúsený ($R_a = 1,67 \mu\text{m}$, $R_z = 8,40 \mu\text{m}$). Vzorky boli exponované v areáli Hutníckej fakulty TU Košice, strana vzorky pri korózii obrátená k slnku je označovaná ako PS, strana vzorky od slnka odvrátená je označovaná ako OS. Priemerné ročné charakteristiky skúšobnej atmosféry v období skúšok sú podľa údajov zo Slovenského hydrometeorologického ústavu Bratislava, pobočka Košice, spracované v [1].

Na vzorkách po skúškach boli merané korózne potenciály E_{SCE} v destilovanej vode po dobu 1 hodiny. Chemické zloženie korózných spodín sa stanovilo na metalografických výbrusoch kolmých rezov vzoriek EDX analýzou pomocou mikroanalyzátoru Link 860 a rastrovacieho elektrónového mikroskopu JSM – 35 CF, predmetom analýzy boli legúry Cu, Ni, Cr a obsah S. Koncentrácia týchto prvkov sa stanovovala bodovou mikroanalýzou vždy

v konštantnej vzdialenosti od fázovej hranice oceľ – splodiny, ako to schematicky ukazuje obr. 1 pre vzorku ocele 15 127 – žih., OS. Vo výsledkoch sú uvedené aritmetické priemery jednotlivých mikroanalýz chemického zloženia. Koeficienty obohatenia vrstvy legujúcim prvkom Me sa určili podľa vzťahu [3, 4]:

$$\frac{\% \text{ Me vo vrstve } \times \% \text{ Fe v oceli}}{\% \text{ Me v oceli } \times \% \text{ Fe vo vrstve}}$$

Výsledky výskumu

V tab. I sú priemerné obsahy Cu, Cr a Ni v korózných splodinách skúšobných vzoriek ocele 15 127 na PS a OS spolu s koeficientami obohatenia o tieto legúry. Výsledky analýzy obsahu síry sú pre obidve skúšobné ocele v tab. II. Pre ilustráciu sú na obr. 2 koncentračné profily legúr a S v korózných vrstvách ocele 15 127 – kal. Koncentračné profily síry v splodinách ocele 11 523 sú spolu s priemernými koncentračnými profilmi stanovenými v 3 štruktúrnych stavoch ocele 15 127 na obr. 3.

Korózna vrstva všetkých vzoriek je obohatená o legúry Cu a Cr, obsah Ni sa mení iba minimálne, čo zrejme súvisí s kyslým charakterom skúšobnej atmosféry [3]. Koeficient obohatenia vrstvy o Cu dosiahol 2,52 – 4,17, o Cr 1,71 – 2,60 a o Ni 0,93 – 1,22, maximálne obohatenie bolo u všetkých štruktúrnych stavov ocele zistené pri analýze vo vzdialenosti 40 μm od povrchu ocele. Vplyv štruktúrneho zloženia ocele ATMOFIX 52B nebol zistený. Obsah legúr v koróznej vrstve ocele 11 523 bol blízky ich obsahu v oceli [5].

Obsah síry v korózných vrstvách všetkých skúšaných vzoriek ocele ATMOFIX 52B je, vzhľadom k exogénemu pôvodu, približne rovnaký. Najvyššie koncentrácie boli zistené na povrchu vzoriek. Medzi legovanou a nelegovanou oceľou neboli prakticky zistené diferencie v obsahu S v korózných splodinách, koeficienty obohatenia činili 1,93, resp. 1,9. Podobne ako u ostatných legúr, aj tu vplyv štruktúry korodovanej ocele 15 127 nebol zistený.

Porovnanie priemerných koeficientov obohatenia korózných splodín o legúry Cu (3,22), Cr (2,06) a Ni (1,12) po 20 ročnej korózii s ich hodnotami, stanovenými pre kratšie doby expozície na obr. 4 ukazuje, že dlhodobou koróznou expozíciou vzoriek nedochádza k výrazným zmenám chemického zloženia ochranných korózných vrstiev. Hodnoty koeficientov obohatenia legúrami stanovené po dosiahnutí ustáleného stavu korózie (1 – 3 roky) sa v priebehu ďalšieho korózneho procesu prakticky zachovávajú, prípadne zistené odchýlky sú zapríčinené presnosťou použitej EDX chemickej analýzy.

Ustálené korózne potenciály korodovaných vzoriek, namerané v destilovanej vode po 1 h ponoru činili pre jednotlivé štruktúrne stavy ocele ATMOFIX 52B priemerne -213 mV, pre ocel' 11 523 -270 mV. Pri vodivom spojení týchto elektrochemicky odlišných ocelí v prevádzke je rozdiel elektródových potenciálov primárnou aktiváciou kontaktnej korózie, ktorej priebeh je v podmienkach atmosferickej expozície týchto materiálov reálny [6, 7].

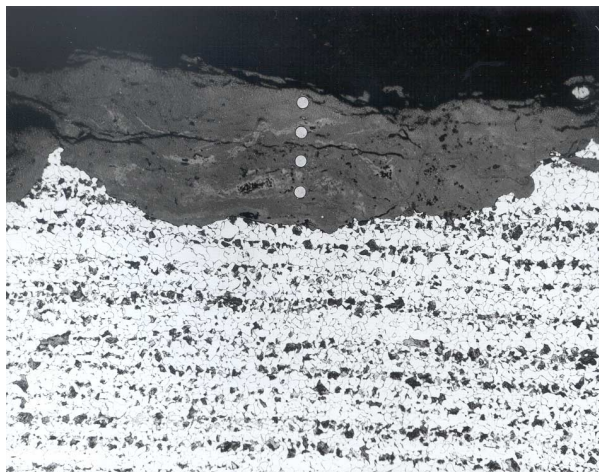
Záver

Zvýšená korózna odolnosť ocele 15 127 v atmosfére je daná legovanosťou vytvorenej koróznej vrstvy. Priemerný koeficient obohatenia korózných splodín o legúry ocele po 20 ročnej korózii dosiahol pre Cu 2,52 – 4,17, pre Cr 1,71 – 2,60 a Ni 0,93 – 1,22. Toto typické obohatenie korózných vrstiev sa po dosiahnutí ustáleného stavu korózie, t.j. po 1 – 3 rokoch (v aplikovanej mestskej atmosfére) s rastúcou dobou korózie prakticky nemení.

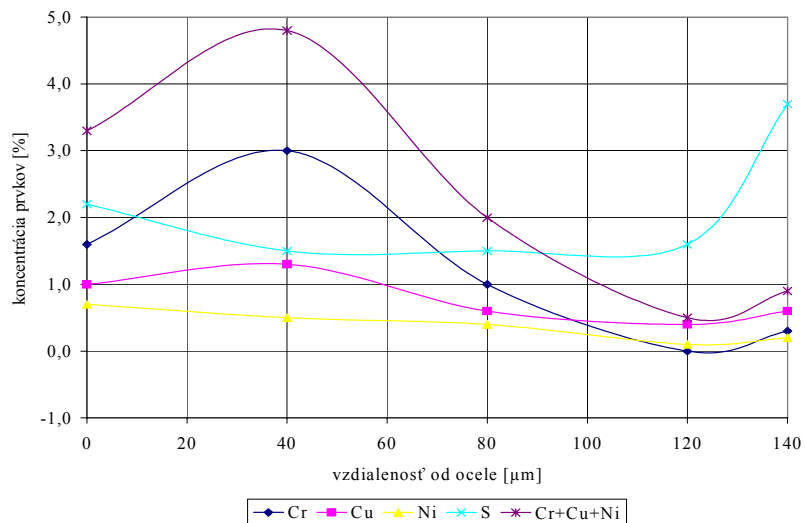
Príspevok je súčasťou riešenia úlohy VEGA 1/9373/02

Použitá literatúra

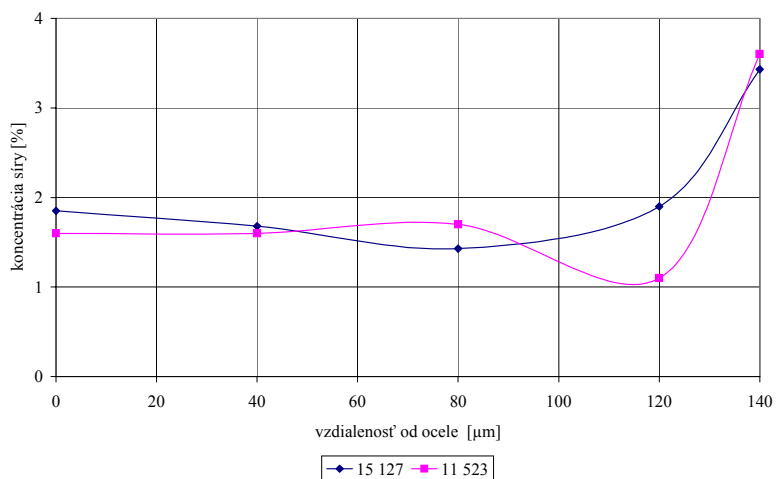
- [1] ŠEVČÍKOVÁ, J. et al.: Atmosferické korózne skúšky ocelí. In: AKI 2001, Pelhřimov, 2001, 6 strán, CD
- [2] ŠEVČÍK, A. et al.: Metalografická analýza ocelí, korodovaných v atmosfére. In: Metal 2001, Ostrava, 6 strán, CD
- [3] ŠEVČÍKOVÁ, J.: Korózne vlastnosti nízkolegovaných ocelí so zvýšenou odolnosťou voči atmosferickej korózii [Habilitationná práca], Košice, 1997, HF TU
- [4] ŠEVČÍKOVÁ, J. et al.: ACTA MECHANICA SLOVACA 6, 2002, 2, s.33
- [5] BOJKO, M.: Atmosferická korózia nízkolegovaných ocelí. [Diplomová práca], Košice, 2002, HF TU
- [6] ŠEVČÍKOVÁ, J.: Skúšky bimetalického korózneho makročlánku ocele 15 127 a 11 523, Konstrukce, 2002, (v tlači)
- [7] KOCICH, J. - ŠEVČÍKOVÁ, J.: Kontaktná korózia kovových materiálov, In: Materiál v inžinierskej praxi, Herľany, 2002, s.19

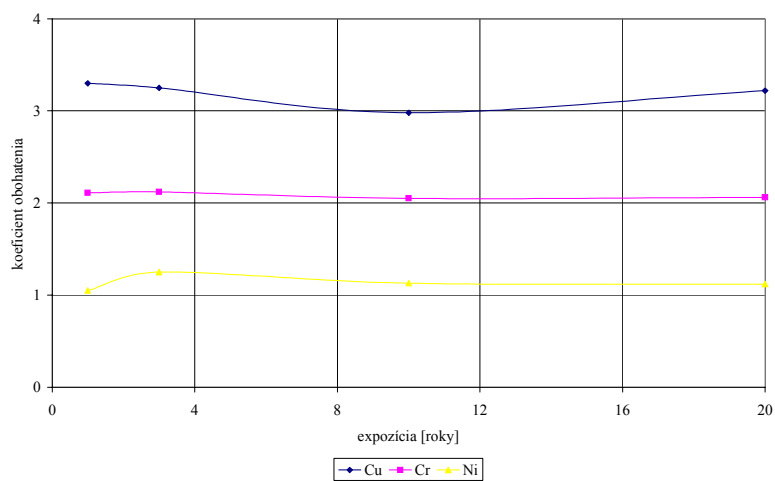
Obr. 1 Korózna vrstva ocele 15 127 – žih., OS. Miesta EDX analýzy ○. Zv. 200x, lept.

Obr. 2 Koncentračné profily Cu, Cr, Ni a S v koróznej vrstve ocele 15 127 – kal.

Obr. 3 Koncentračné profily síry v korózných vrstvách ocele 15 127 a 11 523

Obr. 4 Koeficienty obohatenia korózných splodín ATMOFIXu 52B

Tab. I Obsah Cu, Cr, Ni a koeficienty obohatenia koróznych splodín

Vzdialenosť od ocele [μm]	Oceľ	15 127 - žih.			15 127 - norm.			15 127 - kal.		
	Legúra	Cu	Cr	Ni	Cu	Cr	Ni	Cu	Cr	Ni
0	Obsah vo vrstve [%]	1,30	1,50	0,60	1,10	1,10	0,30	1,00	1,60	0,70
	Koeficient obohatenia vrstvy	4,12	2,57	1,84	3,46	1,87	0,92	3,19	2,75	2,16
40	Obsah vo vrstve [%]	1,60	1,60	0,30	1,50	2,00	0,50	1,30	3,00	0,50
	Koeficient obohatenia vrstvy	5,10	2,76	0,93	4,79	3,45	1,55	4,20	5,25	1,57
80	Obsah vo vrstve [%]	0,50	0,30	0,10	1,00	1,60	0,40	0,60	1,00	0,40
	Koeficient obohatenia vrstvy	1,54	0,50	0,30	3,15	2,72	1,22	1,88	1,69	1,21
120	Obsah vo vrstve [%]	0,80	0,90	0,30	2,10	2,80	0,20	0,40	0,00	0,10
	Koeficient obohatenia vrstvy	2,48	1,51	0,90	6,83	4,92	0,63	1,25	0,00	0,30
140	Obsah vo vrstve [%]	0,50	0,90	0,50	1,00	0,10	0,10	0,60	0,10	0,20
	Koeficient obohatenia vrstvy	1,63	1,59	1,59	3,30	0,18	0,32	1,87	0,17	0,61
	Priemerný obsah v oceli [%]	0,33	0,61	0,34	0,33	0,61	0,34	0,33	0,61	0,34
	Priemerný obsah vo vrstve [%]	0,94	1,00	0,40	1,30	1,50	0,30	0,80	1,10	0,40
	Priemerný koeficient obohatenia vrstvy	2,97	1,71	1,22	4,17	2,60	0,93	2,52	1,87	1,22

Tab. II Obsah S a koeficienty obohatenia koróznych splodín

Vzdialenosť od ocele [μm]		15 127			11 523
		žih.	norm.	kal.	
0	Obsah vo vrstve [%]	1,60	1,80	2,20	1,60
	Koeficient obohatenia vrstvy	139,34	155,59	192,84	71,80
40	Obsah vo vrstve [%]	1,50	1,90	1,50	1,60
	Koeficient obohatenia vrstvy	131,48	166,72	133,35	71,74
80	Obsah vo vrstve [%]	1,10	1,70	1,50	1,70
	Koeficient obohatenia vrstvy	93,00	147,10	128,97	75,75
120	Obsah vo vrstve [%]	1,50	2,30	1,60	1,10
	Koeficient obohatenia vrstvy	127,88	205,61	135,27	48,31
140	Obsah vo vrstve [%]	2,30	2,60	3,70	3,60
	Koeficient obohatenia vrstvy	206,75	235,81	317,44	162,61
φ	Obsah v oceli	0,012	0,012	0,012	0,023
	Obsah vo vrstve	1,60	2,10	2,10	1,90
	Koeficient obohatenia vrstvy	139,04	185,07	181,71	84,83